

Arrastada literarioak eta beste...

Ttanttak

Kezka

Kezka larria nabari da euskal literatur munduan dabilen jende tartean. Ez da libururik saltzen, euskal liburua esparrua galtzen ari da. Irakurlegoa jaisten ari da. Atzoko *Berrian* (2006-09-14), Pako Aristik idatzi zuenak kezkarria dirudi. Ez da libururik saltzen. Horren adibide jartzen du bere azkenetakoa: 2.000 ale, besterik ez omen ditu saldu. Eta ba omen dira bera baino idazle kontsakratuagoak are eta gutxiago saltzen dutenak. 2.000 baino gutxiago.

Egia esanda, 2.000 ale saltzea, nahiz Aristik gutxitzat jotzen duen, niri ikaragarri iruditzen zait. Zeinek saltzen du gaur egun, euskal munduan hainbeste? Galde diezaiogun hainbat eta hainbat editoreri. Inor gutxik saltzen ditu 2.000 ale. Niri, ez zait ahuntzaren gauerdiko eztaba iruditzen. Ia bere azken liburua *Txapola terapeutikoa* hainbeste saltzen duen. Izenak eta edukiak merezi dute.

Baina, Pako Aristiren esanak esan, egia da oso liburu gutxi saltzen dela, oso aldizkari gutxi saltzen dela. Krisian gaudela begi bistakoa da. Eta, dirudienez, ez gu bakarrik hizkuntza minorizatuan ari garenek, beste hizkuntzetan ere antzeko zerbait gertatzen omen da. Krisi mundiala omen da. Zerk eragin duen krisi hori? Zergatik gaur egun lehen baino askoz liburu gutxiago saltzen den?

Munduan gehien saltzen den literatur generoa *nobela beltza* omen da. Nobela beltzak irakurlea liburura iltzatzeko abildadea dauka. Erraz irakurtzen dira, eta harrapatzen zaituenean, ez zaitu askatzen. Hala esango digu Ion Orzaiz kritikoak (*Mugalari*, 2006-09-30). Nobela beltzaren ezaugarrien artean sartu beharrekoak dira *hiltzaileak*, *poli-*

zia ustelak, ikertzaile edo detektibe bakartiak, pistolak eta zigarroak, nahiz askorentzat horiek topikoak diren. Erraz, oso erraz irakurtzen dira. Adibiderik garbiena, munduan zenbat eta zenbat nobela irakurtzen den eta zenbat eta zenbat autore ezagun aurki daitezkeen. Orzaiek ilara zabala dakar: Raymond Chandler, Dashhiell Hammett, Mickey Spillane, Georges Simenon, Horace McCoy, James M. Cain, Patricia Higsmitth, James Ellroy, Georges Pelecanos, Thompson... Baina ez bide da erraztasuna soilik nobela honen arrakastaren gako... Horretaz gain, bizitza bera islatzen duela dio autoreak. Jendeak heriotza eta osasunaren ardura du. Nobelan, gainera, justizia poetikoa egiten da, bizitzan ez bezala, hau da, gaizkilea zigortua gertatzen da eta ona saritua. Baina kritikak ez du aintzat hartzen nobela mota hau, nobela beltza *azpigenerotzat* hartua da, mespretxatua dago, inork bere burua nabarmendu nahi badu, nondik hasiko da nobela beltza idazten! Euskaldunok ere idatzi ditugu, gutxi, nobela beltzak. Burura datorkit garai haietako *Amabost Egun Urgainen*. Arrakastatsua izan zela dudarik ez. Gerora izan dira genero hau landu dutenak, nabarmentzekoa Gotzon Garate delarik. Baina ez askoz gehiago. Egia, guk ez dauzkagula gure baitan Chicago edo New York moduko hiririk. Baina izan dira hiri txikiagoetan idatziak edota kokatuak izan diren nobela beltzak. Orzaiek berak esango digu *Henning Mankell-ek sortutako Wallander detektibearen abentural Malmö* izenekoa Suediako hiri txiki batean dagoela kokatua.

Poza

Gaur, hala ere, beste berri pozgarri batek eragin gaitu. Gaur, justu, aurkeztu dute Koldo Mitxelena liburutegiko aretoan *Auspoako* 3000. liburua, hain zuzen, Antonio Zabalak egina. Azken 50 urteetan argitaratu direnak *Auspoa* bilduman. 300. hau *Auspoaren Auspoa IV* liburua da. Baina *Auspoaren* sasoia ez da nolana hikoia eta, egun hauetan, Urepelen Xalbador eta Mattini egin zaion omenaldia dela eta, argitaratu dute 301.a ere. Antonio Zavala eta Joxemari Iriondo-ren eskutik. Pentsa daiteke *Auspoa* Bildumak hainbeste ale argitaratu baldin baditu, saldu ere asko saltzen duelako dela. Egia ote? Zenbat aleko edizioak egiten ditu gaur egun *Auspoak*? Eta lehen zenbaterakoak egiten zituen? Goraka joan al da *Auspoako* liburuen salmentak?

Bilduma honen eragile, bultzatzaile eta liburu gehienen egilea Antonio Zavala bera da. Bere meritua, dudarik gabe, handia da. *Auspoa* Bildumak, halere, izan ditu gorabeherak bere bizian zehar. Kontu zaharrak aparte, *Sendoa* argialetxea izan da argitaratzailea eta zabaltzailea. *Sendoak* ateak itsi zituenetik *Gipuzkoako Foru Aldundia* da ardura bere gain hartu duena. Aurrean daukat 296. alea *Basarri I. Bat-batean* izenekoa Joxemari Iriondon egina. Aurreneko orrietan azaltzen den tiradaren kopurua 750 alekoa da. Asko al da? Gutxi al da? Argitaratutako guztiak saldu al dira? Horietatik zenbat ale banatu dira doan? Hori bera *Martin bertsularia* izenekoan. 750 aleko tirada. Atera kontuak *Auspoaz* ari garela, honek duen historia eta prestigio guztiarekin.

Kutsidazu bidea, Ixabel, lehenengo liburua, euskal liburuaren salduenetakoa, irakurrietakoa, ondoren antzerki bihurtu zena, ikusienetakoa, eta orain, berriz, pelikula bihurtu dena. Euskal zinemagintza osasun berritzen ari omen da. Lehen *Aupa Etxebeste*, orain *Kutsidazu bidea, Ixabel*. Donostiako aurtengo zinemaldian harrera beroa izan zuen. Ikusle euskaldunentzat egindako zinema euskaldun hau, lan txalogarria da, zinez. Kritikoek diotenez filmari eman diote ukitu dramatikoak. "Xabier Martin"en kritikak ikus daitekeenez "komedia euskaldun bat da, osotasunean euskaldunek soilik uler ditzaketen txiste, ñabardura eta xehetasunez josia, eta ikusle euskaldun bezala benetan asegarri da hori" baieztatuko du. Joxean Sabastizabalek idatzi zuen nobela irakurrietakoa izan da euskal irakurleen artean. Kritiko literarioek ez dute nobela hau puntan jarri, hau ez da Atxaga, Saizarbitoria...ren ildoan sartzen. Baina, begira, zein liburu irakurri da gehiago euskaraz? Eta hori ez al da meritua? Gisako nobelaren moduko gehiago ez ote dugu behar euskaldun irakurleok kritikoek hain aintzat hartzen ez badute ere?

Jadanik jende asko omen da *Kutsidazu bidea, Ixabel* pelikula ikusi duena. Berriak dioenez (2006-10-17) 29.000 lagunek ikusi omen dute jada. Atera kontuak irailaren 28an Donostiako zinemaldi barruan estreinatu zela. Donostian, gehienbat, 5.375 ikusle hurbildu omen dira, Bilbon 2.000, Gasteizen 1.550 eta Iruñean 600. Herrien, oster, 2.800 ikusle Tolosan, Irunen, Eibarren eta Arrasaten 1.500, eta Zarautzen 1.300 ikusle. Azkoitian, Zumarragan eta Durangon 1.000na ikusle. Bada, gero, zerbait.

Bikain

Bikaina *Mugalari*, irailaren 14ko Gararen eranskina. Elkarrizketa interesgarria Ixabel Etxeberriak Aurelia Arkotxari egiten diona. Alegia, irakaslearentzat iturririk onena, kasik bakarra inbestigazioa dela. Ados, denboraren eza tartean ez balitz. Aurelia azken boladan genetika testualaren azterketaz kezkatuta omen dago, hau da liburua idazteko prozesuan idazleak produzitutako zirriborroak aztertzen ditu. Eta ba omen du ikasle bat baino gehiago hainbat idazleren zirriborroak ikertzen ari dena. Ikerketa horretatik dator, teoria honen arabera, testu benetakoa eta bere sorreraren berri autorearen baldintza pertsonalak barne, zer borratu duen, zer aldatu, zer utzi... Baina nork utzi ditzake erraz bere zirriborroak inoren esku? Ulertzekoa da, nola ez, idazle batek ez nahi izatea bere zirriborroak inori ematea. Horiek zakarrontzian bukatzen dute gehien batean. Ez al dira han agertzen idazleak gorde nahi dituen hainbat sekretu pertsonal, eraginak, originaltasuna... Bada beste artikulu bat *eranskin* horretan niri atsegina izan zaidana, alegia, Vicente Huiziren *Ficción y No-ficción*. Hau da, noiz da idatzia irudimenaren ondorio edota ez-errealaren mundukoa. Ez du uste idazleak fikzioa guztiz ez-errealia izan daitekeenik, izan ere, zer idatzi ez da oinarritzen norberaren esperientzia pertsonalean, nahiz gero artistaren lumak "desitxuratu" duen errealtate itxura kentzeraino.

Genero autobiografikoa (*Mugalari*, 2006-09-23, Estibalitz Ezkerra) gaur egun egungo generoa omen da. Boum hori subjeto beraren krisian bilatu behar omen da. "ni"tasun hautsian, desegindako dagoen "ni"an. Hau bide da "postmodernitateko" ezaugarri nabarmenetako bat. Antzekorikan gertatzen bide da Joxe Ramon Goikoetxea *Ardotxiren Mentxakaren aitorpena* liburuan. Euskal literaturan gero eta ugariagoak dira lekukotza ardatz duten narrazioak, esango digu Iratxe Retolazak (Berria, 2006-11-05) "Are gehiago" esango digu kritikariak berak, "90eko hamarkadaren hondarretik goraka egin duen generoa dugu. XX. mendeko azken hamarkada hartan lekukotza batez ere pertsonaren nortasun edota identitatearen alderdi baten berri emateko egiten zen. Hor ditugu, besteak beste, *Ai Ama* eta Iñigo Lamarkaren *Gay nauzu*. XXI. mendearen hasieran, ordea, lekukotasuna ardatz duten narrazioek beste bide bat hartu dute: identitate edo nortasunaren inguruan mintzatu ordez, mugarrizandako bizipeanak izan dituzte hizpide. Hortxe ditugu, besteak beste, Agurtzane

Juanenaren *Esan gabe neukana*, eta Joxe Aranzabalen *Medikuak esan dit minbizia dudala*. Hauetan guztietan subjetuaren indarra bizi-rik dago, oraindik ere subjektua da ardatza, gunea, fokua, baina gertakariak ere garrantzia bereganatzen dute. Dena dela, kutsu autobiografikoak eta diskurtso autobiografikoaren moldeek gainez egiten dute narrazio hauetan”.

Baina “autobiografia”, genero moduan bereizi behar den ala ez alde batera utzita muga-mugako genero omen daiteke fikzioa eta errealtatearen tartean. Ni presenteak, lehen izandako aspaldiko “ni” bisitatzen du. Emakumeari omen dagokion generotzat hartu du askok, emakume askok idatzi duena, esperientzia pertsonaletik oso hurbil dagoena baita. Nahiz, eta horra paradoxa, emakumeak idatzitako autobiografia gutxi den, are gutxiago idatzi dituen egunkariak. Eta idatzi direnak gizonetzkoen atsegina emateko, hala nola, idazten du Estibalitz Ezkerrak, Caballé aipatuz. Nabarmentzekoak dira Santa Teresa de Avila (XVI. mendea), zeinak *El libro de la vida* idatzi zuenean ere, haren konfesoreak eskatuta idatzi baitzuen, hau da gizonetako begira, nolabait emakumearen generoa hainbatetan zalantzan jarriaz. XIX. mende amaierako Emilia Pardo Bazan-en kasua (La Coruña, (1851-1921), aski desberdina da. Autore honek argi eta garbi adierazten du bere literaturako bokazioa, beraz emakumeek ere izan daitezke idazle. Emakumeek, beraz, gizasemeen pare idatz dezakete, inongo konplexurik gabe, generoen berdintasuna aldarrikatuz. Baina autore ezagun honek ere ezin izan zuen baztertera utzi gizonen ideologia. Emakumeak bereganatu ditzake ezagunak eta egunean dauden kultur posizioak, gizonen jarriak, noski, baina ez da bere idatzietan emakume izatearen kontzientzia nabarmentzen, eta bere idatzietan subjektu maskulinoak ezarritako normetara mugatzen da. Gauza bera dio Estibalitz Ezkerrak Carmen de Burgos-i buruz (1878-1932) ere. Honek Ramón Gomez de la Sernak, bere *Prometeo* aldizkarirako (1909) autobiografia eskatu zion. Baina Caballéren iritzian, autorearen ukitu femeninoa ez dago ez hemen, ez han, inon ere ez. Ez da ageri bere idatzian emakumearen esperientzia propioa. Carmen Laforeten hitzetan: “emakume idazleok ez dugu inoiz egia esan, hala nahi izanda ere. Emakumea, ustekabeen edo, aurretik ezarri diren legeetara makurtu da. Literatura gizonak asmatu zuten eta horretara mugatzen gara emakumeak”.

Beraz, aldarrikapen hau oso gaur egungoa da: **emakumeak bere ahots propioa errebindikatz**en. Galdera da, zerk bereizi behar duen, nola bereizi behar den, baloreak amankomunak ote diren eta hala izanik ere, balore horien ordena eta garrantzia berdina ote den.

* * *

Egun hauetan (2006-10-16-18) jarri diguten ekitaldi literario poetikoan Donostian jarri duten lehenengoa Leire Bilbaorena izan da. Bere *Ezkatak* liburutik hartu zituen hainbat eta hainbat poesia, batzuk berak irakurriak, besteak bi gaztek musikatuak, Jon Basaurik eta Domentx Uzinek. Geroztik *Ezkatak* liburuari egin zaizkion hainbat kritika irakurri ditut, haien tartean bat emakume batek egina, Iratxe Retolazak. Baina Retolazak ere ez du Leireren emakumetasunik, hari dagokion detailerik, estilorik azpimarratzen.

* * *

Hori baino okerragoa da iragan asteko *Berrian* (2006-10-15) agertu zena.

Ikasliburuei buruz egindako lan bati buruz mintzo da Begoña Bilbao, EHUko Didaktika eta Eskola Antolakuntzako irakaslea. Ba omen darama *Araka ikertaldeak* hamar urte eta gehiago Euskal Herriko eskoletan erabili diren eta erabiltzen diren ikasliburuak aztertzen... generoen tratamendua, alegia. Eta, argi eta garbi, lantzen den este-reotipoa maskulinoa omen da. Mutilen papera betikoa omen da, "erregeak izan, langileak izan, gizonak dira. Emakumeen eginkizunak, batez ere, amaren papera edo etxeko lanekin lotutakoa da. Mutilen besteko ereduak jasotzeko aukerarik ez zale ematen neskei". Curriculum ofizialak agintzen du hori saihestu behar dela, eredu maskulinoa eta femeninoa landu behar dela, maila berean jarri beharko liratekeela, baina ez da egiten". Ez zale neskei beste eredurik ematen. Hezkuntza departamentuak generoen ikuspegia ez omen du begiratu ere egiten, ez bada oso narrats eta axeletik.

Hunkigarria

Bi egun hunkigarri bizi izan ditugu irailean: bata Gaztelun, hilaren 24an. Urtebete Joxe Mari Aranalde bertsozale famatua zendu zela. Gaztelura joatea besterik ez dago hark ahozko literaturan, bertsolari-

ritzan utzi duen hutsunea ikusteko. Meza eta sermoia Luis anak emana, liturgiaren zuzendari bertako erretore D. Martin, Euskize eta Anton Haranbururen bertsoak. Eliza beteta goraino, eta bertakoen artean euskal munduko, batik bat bertsolaritza munduko hainbat eta hainbat lagun: Mikel Atxaga, Joxemari Iriondo, Urepeleko Xalbadorren familia guztia, Lizeoko lagun asko eta besteak. Mezaren amaieran Joxemari Iriondok egin duen bere bizitzari buruzko liburuska eman zitzaigun eskura, *Bidegileak* kolekziorako egina.

Asteartean, 26an, Urnietan Lourdes Iriondori Omenaldia. Horretaz gain, astean zehar Okendo Kultur Aretoan bere omenezko kantaldia eta ostiralean, hilak 28, Urnietan, bere jaioterrian eta San Migelen jaien barnean Omenaldi hunkigarria izan genuen. Bere izena eraman-go duen plaza inauguratu zen, *Lourdes Iriondo Plaza*, eta bertan egon ziren garai batean *Ez dok hamahiru* taldeko izandako hainbat eta hainbat lagun, hala nola Juan Migel Irigaray, Mikel Laboa, Xabier Lete bera, Artzabal. Hunkigarria, benetan, haren omenez irakurri ziren hitzalditxoak eta, batez ere, haren omenez egindako poesiak, laburrak eta ziragarriak. Letek berak emazteari idatziak bien arteko oroitzapenak, Leiren egiten zuten egonaldia oroitzuz:

Eta zer, Jainkoa

*Gure otoitzean baizik ez bazina,
esku dardaratiak lotzen zaizkionean ikonoari
eta argi batek piztarazten duenean gauez
madonnaren irudi sotila.*

*Hor naukazu zure errukiari atxikia,
azken desolaziotik babestua eta salbatua
izan nadila eskatuz.*

*Zuk dakizu bilatzen zintugula ilunabarrean
mendi urdinsken artean
monje leun kantatzaileek
beraien izpiritua zure altzora zeramatenean.*

*Biok izan baiginen kontsolamenduan bat
eliz sabaietan aireratzen ziren kantu ozen haietan
zure urrueneko erresumaruntz
izarretik haratago,
bakez zeudenean oihan hesia eta ibarra*

*eta gure arima graziaz blaituek
gauaren isiltasun murmuriotsuaz zutenean zelatitzen*

Juan Migel Irigarayk une honetarako idatziak irakurri zituen:

Atzo goizean ikusi zintudan
gure herriaren minean
sentimendu eta nahikarien kantoian
kantari
askatasun taupadak
zirrara bizigarritz jauntzia
justiziazko eguzki-printzak laztantzen argisentia
bihotza zinturrean
begietan maitasun eta grina
ahotsean eder
libro izanaren oihartzunak
garaiak eta herriak
abestu eta negartutakoak

*Ez zara, baina bazaude,
senti zaitut gure herriaren minean
betiere amets eta oroitzapenean
inoiz baino askeago,
ederrago senti
eta zure kantaren oihartzunean
gazte gara, gazte
bai oraindik ere
-noiz arte?-
izan behar gazte.*

Eta, azkenik, Joxan Artzek eginak. Hainbat eta hainbat aldiz kantatu dugun *Hegoak ebaki banizkion* letra oroitu zuen Lourdesen oroitzapenean.

*Maite badut,
nahi ez dudana nahi behar,
urruntzen ikusi urruntzen
ezin hurbilago nahiko nukeena,
neugan behar dudana,
maite dudalako.
Urruntzen ikustearen penak*

*ni poztu behar,
txoria txori dudalako maite.*

Eta beste une batean:

*Hegoan ebaki banizkion
neurea izango zen,
ez zuen alde egingo.
Baina horrela
ez zen gehiago txoria izango,
eta nik
txoria nuen maite.*

Beste une batean:

*Izan ere, iraun,
zein lorek digu irauten laburren?
Ederrenak, noski.
Bai, ederrenak irauten laburren.
Baina laburren begian,
luzeen bihotzean.*

Literatur solasaldiak, eta eskolak

Aurten hirugarren urtez, literatur solasaldiak antolatu dira Parte Zaharrean, San Jeronimo kaleko Udal Liburutegiko sotoan. Lehen Felipe Juaristik gidatzen zituenak, gero etena izan zuten. Orain Har-kaitz Cano da moderatzailea, zirikatzailea, gaien proposatzailea eta hautatzailea. Hilero liburu bat aipatzen dute. Donostiako Hitzak (2006/10/09) Aurten lehenengo liburua Canok berak aukeratutako *Irene Nemirowski* idazle errusiarraren *Dantzaldia* izan da, Eider Rodriguezek euskarara itzulia. Hurrengoak, honako hauexek: urriaren 30ean *Ixiar Rozasen Negutegia*, azaroaren 27an *Iban Zalduren Etor-kizuna* eta abenduaren 18an *Itxaro Bordaren Zeruetako erresuma*.

Talde dexentea elkartzen omen da bertara, gehienak berdinak. Lehen emakume gehiago izaten omen zen, orain, ordea, badirudi gizonezkoak orekatzen ari direla.

Gutziz interesgarriak omen dira literatur solasaldiak. Jakina, zenbat buru hainbat aburu, eta irakurleak hainbat liburuaren interpretaziale. Baina guztiz aberatsak omen dira bertan sortzen diren sola-

saldiak. Dena den, bertara doana, egon daiteke eroso berak uste duen moduan, parte hartuaz, edota entzule gisan.

Zorionak antolatzaileei.

* * *

Berri interesgarria larunbateko *Berriak* (2006/10/07) adierazten duena, alegia "Literatur eskola Larrabetzutik Euskal Herri osora zabalduko da aurten" zioen izenburuak. Talde antolatzailearen izena ere bitxia da guztiz: "Bihotz bakartien Kluba". Dirudenez, orain arte bertan egin dutena, Euskal Herri osora hedatu nahi dute: "Hasieratik zegoen Euskal Herri osora zabaltzeko asmoa, baina praktikotasunagatik Larrabetzun egiten zen". Orain, ordea, haien saiakerak Euskal Herri osora hedatu nahi dituzte. Oraingoz, honako elkarteekin jarri dira harremanetan *Bihotz bakartien klubekoak*: *Natza Elkarte* (Hernani), *Mikelazulo Elkarte* (Errenteria), *UEUko Literatura Saila* (Gasteiz), *Euskaldunon biltokia* (Iruñea), *Uztarrria euskara elkarte* (Azpeitia), *Hatsa Elkarte* (Senpere) eta *Goierriko Kastak* (Lazkao).

Iritzi trukerako bide guztiz egokitzak jotzen dute. Eskolaren asmoa irakurtzen ikastea izan da hasieratik. "elkarri erreferentziak ematea". "Hori bi ikuspuntutatik egin izan dugu orain arte: batetik euskal literatura munduan; bestetik, munduko literatura guk zelan ikusten dugun". Bejondeizuela.

UEU-ren premia

UEU berriro ere martxan da. Betiko ildoari jarraituz, Lore Erriondok esango digunez "ardatz nagusiei eusten" dio, "hala nola ikastaroei, etengabeko prestakuntzari eta eguneratzeari, materialgintzari, unibertsitate mailako prestakuntzari". UEUko azken helburua, eta hasieratik eduki dutela "euskal unibertsitatearen aldeko urratsak egitea da... Urrats horiei garrantzi berezia" ematen die "oraindik ez baita existitzen euskal unibertsitaterik", benetako euskal unibertsitatea, alegia, euskal ikuspegitik ikusia. Ondo dakite, jakin ere, haien esparrua oso txikia dela, are eta txikiagoa euskaraz aritzean, baina halere kuriaz eta gogoz beteta dihardute harik eta benetako euskal unibertsitatea gauzatzen den arte: "Ea iristen den egun bat gu desagertu behar duguna, egoera normalizatu delako".

Poesia errezitatua eta kantatuaren astea

Ustekabean etorri dira etxera bi ekitaldi poetiko-kantatuen egitarauak. Bata Bilbon, bestea Donostian. Koldo Mitxelena kulturgunean Donostia, urriak 16-17 eta 18an. Bestea, Bilbon, urriaren 16-22 tartean. Bi programak zein baino zein interesgarriagoak. Gu Donostiakora joan gara. Eta lehenengo egunean, Leire Bilbao gazteak *Ezkat*ak bere liburuko hainbat poesia irakurri ditu. Bidelagun musikan Jon Basauri eta Domentx Uzin. Ordubete atsegina pasa dugu haien ekitaldian. Goxoa, atsegina, hurbila eta kalitatekoa. Egia da autoreak bere poesiak irakurtzeak baduela bere ukitu propioa. Eta uste dut ukitu hori eman ziola Leirek bere poesiari. Alboan bi musikariak, gitarra eta beste instrumenturekin, kantuaz gain. Benetan uste dut gisako ekitaldien beharrean gaudela. Arazo larri bat dago tartean: hor eskatzen den isiltasuna, baretasuna, patxada falta zaiola gure bizitzari.

Leirek, besteak beste, honako poesia irakurri zuen:

Badira
emakume azabal
ezkata usaina baino itsaskorragoak
Badira
barrua nola hustu jakiteke
urdallera zuzenean doazen esku emeak
Badira
amantalean batzen diren odolak
Badira
senarraren begirada duten arrainak
Badira
arnasestuz erauzten diren zakatzak
Badira
olatuen dardara duten gorputzak
Badira
maitale desleialarekin bezala
itsasoarekin oheratzen direnak
Badira
arrainei beraiena bailitz burua kentzen dieten
emakumeak.

Poesia hau bera agertu zen programaren atzeko orrian. Kritikoek izena azpimarratzen dute lehenik: *Ezkatak*. Izen egokia jartzea, liburuaren %eko 80 omen da. Hainbeste? Arrainen ezkatak, gizonen ezkatak, nola barneratu gizakiaren baitan ezkatez josiak daudenean? Ezina aipatzen du Iratxe Retolazak: "barne-ezinetatik kanpo-ezinetarako bidaia".

Sariak hemen eta sariak nazioartean

Bolada honetan, urriaren amaiera alde da, sariak banatzen ari dira bai hemen, bai munduan zehar. Nobel sariarena jakin berri dugu. Oran Pamuk turkiarra da saritua. Hamaika errezelo bada mendebaldean Turkia izendatzen denean; kultura desberdina, erlijioa zer esanik, demokraziaren eza...Pamuk idazlearen xedea da kultura desberdinen arteko ezagutza lantzea. Ekialdeko eta mendebaldeko gizasemea da, biak batera. Kritikoen iritzian bi mundu hauen arteko zubilana egiten duena. Ia euskaraz ere ezagutzeko aukera ere izaten dugun.

Baina bada gehiagorik ere ere, gure euskararen mugatan ere eman berri dira hainbat eta hainbat sari. Orain dela ez asko Euskadi sarietako finalistak bost izen aipatu ziren: Pruden Garciaren *Lazarra-ga, ernazimentua euskaraz, (saiakera)* Koldo Izagirreraren *Sua nahi, Mr. Churchill?*(narrazio laburrak), Karlos Linazasororen *Denbora aleak (poema liburua)*, Xabier Montoiaren *Bingo* poema liburua eta, Iban Zalduaren *Etorkizuna:hamabost ipuin ia politiko* (narrazio laburrak). Azken honi eman diote saria. Aurretik ere irakurriak genituen liburu honen aipamenak. Niri nabarmenena Aritz Galarragak, Garan (2006-02-11) egindakoa iruditu zitzaidan. Horra hainbat adierazpen: "galdera hauxe da: zergatik gustatu zait hainbeste Iban Zalduaren azken ipuin bilduma? ..." nolabaiteko tentsioa mantentzen duen kontakizun bat da ipuina, irakurlea harrapatzeko eta, ia halabeharrez, irteera edo bukaera batera eramateko gaitasuna duena.... Ezaugarri hauek bete-betean konplitzen dituzte Zalduaren ipuinok... Hala ere iruditzen zait ipuin motzetan eman duela Zalduak bere narratibaren mailarik onena, bizpahiru orrialde betetzen dituzten kontakizunetan." Saria eman ziotenean zera azpimarratu zuen Mª Jose Olaziregik: "egileari hain ezaguna diogun nolabaiteko laburtasunari ateratzen dion etekina, ironia eta eguneroko giza-harremanen inguruko ikuspuntu eszep-

tiko eta umoretsua". Eta aurreraxeago: "Aurrekoetan bezalaxe, zinez asmatu du erregistro ezberdinak erabiltzen, hala nola zientzia fikzioa, saiakera, jolas-literarioa edo metaliteratura erabili baititu, oso berea duen ahots bat eraikitzeko. Irakurleak hasieratik harrapatzea lortzen du. Pentsatzen dut literatur lan bati eska dakiokkeen ezaugarri funtsezko hori duela liburu honek, irakurlea konbenzitzeko gaitasuna". Gure zorionak.

Haur eta gazte literaturan ere eman dute saria. Finalistak, denak, oso ezagunak ziren: Mariasun Landa *Hagina eta hilobia* liburuarekin, Manu Lopez Gaseni, *Gogoia lege* liburuarekin, eta, azkenik Patxi Zubizarreta *Pantaleon badoa eta Urrezko giltza liburuarekin*. Zubizarretaren *Pantaleon badoa*-ri eman diote saria. Berria.info orrian agiri denez, Asun Agiriano epaimahaiko buruaren esanetan "fantasiatzko protagonistak dituen abenturazko liburu ederra dela Zubizarretarena", "ilusoaren pizgarri, laguntasuna, ikusmina eta bestelako balloak berreganatzan dituen" dela adierazi zuen. Eta ezin ahaz Jokin Mitxelenaren ilustrazioak, "marrazkien bitartez ulertzen baita ipuina".

Eta, azkenik, Itzulpengintza. Finalistak hauexek: Monika Etxebarria, *Hildakoen entziklopedia* (Danilo Kis) liburuarekin, Pello Lizarralde *Denok hasperenka* (Gianni Celati) liburuarekin, Jon Muñoz *Laroaren teorema* (Denis Guedj) liburuarekin, Xabier Olarra *Estilo ariketak* (Raymond Queneau) liburuarekin eta, azkenik, Fernando Rey *Paradisuko almanaka* (Gianni Celati) liburuarekin. Xabier Olarrantzat izan da saria. Zorionak.

Pio Baroja

Gaur urriak 30, Pio Barojaren heriotzaren 50.a. Omenaldiak, hitzaldiak, elkarrizketak. Bolada honetan ez dago beste idazlerik hainbat hari buruz idatzi denik. Euskal Herrian ere omendu dute leku eta hitzaldi askotan. Eman direnak eta emango direnak, hala hor Otxoteko, Antxustegi... Pozik dago, batetik Pio Caro Baroja, hiloba. Ez da gutxiagorako: Irunen eskultura bat eskaini dio bertako udalak. Baina jendeak ez bide du bera obran sakontzen eta azaleko topikoetan galtzen omen du denbora. Hala ere bere obra asko eta asko saltzen ari omen da. Berak zuzentzen duen "Editorial Barojak" miloi bat ale saldu omen ditu azken urteotan *La Busca* eta beste miloi bat *El arbol*

de la ciencia. Eta zer mauka, euskarazko liburuak milatik gora ia saldu ezin direnean. Berak nahiago dituen liburuak zerak omen dira: *Camino de perfección* eta *Aurora roja*. Baita ere *Las noches del Buen Retiro* eta *El laberinto de las sirenas*. Azken urteotan lehen inoiz argitaratu ez diren honako liburuak atera omen dituzte: *La guerra civil en la frontera* eta *Las miserias de la guerra*. Ba omen da oraindik argitara eman ez dena *La desbandada*. Inor gutxi aipatu du Jon Etxaidek euskaratutako liburua: *Itsasoa laño dago*, hurrengo argitalpenean *Xanti andiaren kezka* izenekoa. Pasa dira urteak, ez gutxi hala ere. 84tik gaur artekoak. Yon Etxaidek eskaintzan esaten duenez "ene ustez Barojaren euskal-gaidun nobelarik ederrena". Egun hauetan, hau da bere heriotzaren 50. mendeurrenen aldera, beste liburu bat itzuli eta argitaratu du Felipe Juaristik: *Vidas sombrías*. Donostiako udalak ere jarri du bere aldea heriotzaren mendeurrenean, Udaleko areto nagusian aurkeztu zuen Pío Barojaren idatzien antologia, Inazio Mujikak hautatuak Koro Navarrok itzuliak: *Baroja abenturazale*. Bada zerbait euskararen alde egin dena. Baina Baroja ere oso gogoan izan dute bai Madrilen, Bilbon eta Gasteizen. Hainbatetik esan du ez dugula euskararen mundukoak behar hainbat baloratu, Pío ez baitzuen euskara erabili bere idatzietan. Gaiak, pertsonaiak, espazioak, izenak bai, noski, oso hemengoak eta ugari, gainera. Ikusgarria *Sancho el Sabio fundazioak* jarri zuen erakusketa. Barojak argitaratutako obra guztiak bildu zituen. Baina beti ere euskal gaien inguruan Barojak idatzitako lanetan jarri zuen arreta.

Tabuak eta Joseba Sarrionandia

Aurretik adierazi dugun ekitaldian, hau da, Pako Aristik eta lagunek Koldo Mitxelena emandako *Tabuak* ekitaldian, Sarrionandiaren tabua agertu zen, besteak beste: zein ezkerreko militantek ez du irakurri Joseba Sarrionandia? Horra bada, berriro ere Joseba Sarrionandia. Berriro ere Sarrionandiaren hiru liburu berargitaratu baititu Pamiela argitaletxeak: *Ni ez naiz hemengoa*, *Izkiriaturik aurkitu ditudan poemak* eta *Ez gara geure baitakoak*. Hiru liburu mugarri Sarrionandiaren literatur arloan. *Izkiriaturik aurkitu ditudan poemak* liburuan sei poema berri erantsi ditu autoreak. Lehenengo liburuaren hitzaurrea Txema Larreak egin, bigarrena Bernardo Atxagak, eta hirugarrena Joxemari Iturralde. Hirurak disfrutatzeko aukera berria, beraz,

gure artean. Baina ezker aldeko jendeaz gain, asko dira hain ezkerre-
ra ez daudenak eta Sarri irakurri dutenak edozeinek pentsa dezakeen
moduan.

Tabuak gaia izan du aztergai aurten Euskal Idazleen Elkarteak. Ez
soilik Iruñean azaroaren hasieran egindako bileretan. Baita aurretik
Mikel Markez eta Pako Aristik Koldo Mitxelena emandako ekintza
interesgarrian. Irakurketa eta kantuen bitartez agertu zituzten hainbat
eta hainbat tabu: sexua, politika, morala... Gero, Iruñako ekintzetan
asko hitz egin zen tabuez: zein dira tabuak, tabu nagusienetakoa. Ez
omen gara tabuez konturatu ere egiten, oso barneratuta dauzkagula-
ko. Baina, zer da tabua, ba ote dugu honen definizio garbia? Hor
daude tabuak, mitoak, mamuak... Hainbat gauza, siniskeria, uste,
ukitu ezinak, dudan ere jartzen ez ditugunak. Tabuak, mitoak, tote-
mak... Denetan egokien Nuria Albok esandakoa iruditu zait: "De-
bekua da tabua". "Esan gabe doa tabua, botereak aginpideari eus-
teko dituen bideetako bat dela" Nagusienak, tabu politikoa, erlijiosoa.

Kritikak eta erreseinak